

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาของชาวมุสลิมที่มีอยู่ทั่วไปในภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประเทศใกล้เคียง ในประเทศอินโดนีเซียจะเรียกสถาบันที่มีความคล้ายคลึงกันนี้ว่า “เปอซันเตริน” ซึ่งคล้ายคลึงในด้านคุณลักษณะและระบบ ปอเนาะที่มีอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยจนอาจกล่าวได้ว่า เปอซันเตรินคือปอเนาะของชาวอินโดนีเซียนั่นเอง

ปอเนาะได้ถือกำเนิดในประเทศไทยมานานแล้ว แต่ไม่มีใครสามารถกำหนดวันและเวลาการกำเนิดของปอเนาะที่ชัดเจนได้ แต่ก็มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามศึกษาค้นคว้าวันเวลาของการกำเนิดปอเนาะที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้สันนิษฐานเอาไว้ว่าปอเนาะได้ถือกำเนิดมาแล้วในคริสต์ศตวรรษที่ 12 โดยอ้างหลักฐานว่า ในคริสต์ศตวรรษดังกล่าวนี้ได้มีผู้รู้ในปัตตานีดำเนินการสอนในระบบปอเนาะมาแล้ว (อิสมาแอล หุเสน, อาชีส คีอรัมัน และอับดุลรอหมาน อัลอะหฺมะดี, 1989 : 774 - 775 อ้างถึงใน Mohammad Lazim Lawi, 2005 : 89) และหลักฐานอีกประการหนึ่งคือ ในช่วงดังกล่าวนี้เช่นกันอุละมาอุปตตานีหลายท่านได้แต่งตำราด้วยภาษามลายูอักษรยาวี ซึ่งได้ใช้เป็นตำราการเรียนการสอนในปอเนาะต่างๆ ในมาเลเซีย (www.melayu-pipi.triput.com)

มีนักวิชาการท่านอื่นได้ให้ความเห็นว่าปอเนาะได้เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 นั่นคือปอเนาะที่จัดตั้งขึ้น ณ หมู่บ้านสะนอ โดยฟาเกฮฺวันมุซอ บินมุหัมหมัดซอแลฮฺ อัลลาเกียฮฺ (Ahmad Fathi, 2001:16) แต่ฟิรยศ ราฮิมมูลา มีความเห็นที่แย้งกับความเห็นข้างต้น โดยที่ได้กล่าวว่า ปอเนาะที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปัตตานีอย่างรวดเร็วที่สุดในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยบุตรชายคนเล็กของเช็คอูสมาน(ฟิรยศ ราฮิมมูลา, 2545 :106)

ความเห็นและข้อสันนิษฐานดังกล่าวแสดงถึงความไม่ชัดเจนในเรื่องวันเวลาของการกำเนิดปอเนาะที่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดของชาวมุสลิมในภูมิภาคนี้ (สุรินทร์ พิศสุวรรณ 1987 อ้างถึงในอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 1998 : 18) และยังมีนักวิชาการบางท่านยังได้สรุปว่า ปอเนาะได้เกิดขึ้นครั้งแรกในปัตตานี (Abdul Latif Hamidong, 1989) อีกด้วย

แม้ว่าจะหาข้อสรุปไม่ได้ว่า ปอเนาะเกิดขึ้นมาครั้งแรก ณ เมื่อใด แต่ข้อมูลที่ค่อนข้างจะตรงความเป็นจริงมากที่สุดนั้นก็คือ ปอเนาะมีพัฒนาการมาจากบ้านของโต๊ะครูและมัสยิด เพราะบ้านของโต๊ะครูได้กลายมาเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญ กล่าวคือ เมื่อปรากฏมีผู้รู้ก็จะมีผู้คนมาเยี่ยมเยือนเพื่อศึกษาหาความรู้จากผู้รู้คนนั้น และเพื่อความสะดวกพวกเขา ก็จะสร้างที่พักชั่วคราวบริเวณใกล้ๆกับบ้านของผู้รู้ ที่พักนี้ก็จะถูกเรียกว่าปอเนาะ เมื่อสำเร็จการศึกษาที่พักดังกล่าวก็จะเป็นสมบัติของปอเนาะ เพื่อศิษย์รุ่นหลังจะได้ใช้ประโยชน์ต่อไป หากมีผู้คนที่ต้องการแสวงหาความรู้จำนวนมาก ที่พักในบริเวณรอบบ้านผู้รู้ก็จะมีจำนวนมากขึ้น และบ้านผู้รู้ก็จะเป็นศูนย์กลางและนี่คือ ที่มาของวิวัฒนาการของปอเนาะ (อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 1998 : 9)

จากคำกล่าวข้างต้น พอจะเห็นภาพได้ว่าปอเนาะนั้นเกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยหลายศตวรรษแล้ว และช่วงเวลาอันยาวนานมานี้เองปอเนาะได้มีบทบาทสำคัญในสังคมมุสลิมทั้งในด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และรวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมในแถบนี้

ปอเนาะเป็นศูนย์รวมทางอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิม เป็นสถานศึกษาเรียนรู้คู่กับสังคมมุสลิมไทยมากกว่า 500 ปี...ปอเนาะเปรียบเสมือนกับเกียรติและศักดิ์ศรีที่อยู่คู่บ้านคู่มืองของชาวมลายูมุสลิม(บันจิดัตย สมะฮะฮุนและคณะ, 2549: บทนำ)

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและหลักสูตรที่ใช้ทำการเรียนการสอนในปอเนาะที่มีมาตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา มีทั้งหลักภาษา โดยเฉพาะภาษาอาหรับ และวิชาศาสนา อาทิเช่น วิชาการอ่าน อัลกุรอาน วิชาอรรถาธิบายอัลกุรอาน วิชานิติศาสตร์อิสลาม และอื่นๆ

สำหรับในส่วนของความเป็นมาของปอเนาะมีมายาวนานแล้วดังที่เกริ่นมาแล้ว ตอนต้น ปอเนาะได้ดำเนินมาตั้งแต่ปัตตานีเป็นประเทศที่ปกครองโดยตนเองซึ่งมีกษัตริย์มาจากราชวงศ์ต่างๆผลัดเปลี่ยนการปกครอง จนถึงช่วงเวลาปัตตานีต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลสยามที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง และต่อมาก็ได้เปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองมาเป็นการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งเป็นผู้บริหารประเทศและพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

ในช่วงการปกครองของรัฐบาลที่ 5 ทางรัฐบาลไทยได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาในปอเนาะ และได้มีบทบาทเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2502 เป็นต้นมาทางรัฐบาลได้เข้ามาจัดการศึกษาในปอเนาะอย่างจริงจังจึงทำให้ปอเนาะได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ เริ่มตั้งแต่การเข้ามาสนับสนุนจากภาครัฐ และต่อมาก็ได้ปรับปรุงเป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และเปลี่ยนเป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในที่สุด

หลังจากที่ปอเนาะได้เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนราษฎร์และต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทั้งโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนเอกชนฯ ทั้งสองมีระบบการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงมาจากระบบการศึกษาในรูปแบบดั้งเดิมคือระบบการศึกษาแบบปอเนาะ หลังจากที่ปอเนาะส่วนใหญ่ได้จดทะเบียนมาเป็นโรงเรียนราษฎร์ ก็ยังมีปอเนาะอีกจำนวนหนึ่งที่ยังคงสภาพเป็นปอเนาะในรูปแบบเดิมอยู่โดยไม่ได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์ จนมาถึงปี พ.ศ. 2547 เริ่มมีการบังคับให้มีการจดทะเบียนปอเนาะอีกครั้ง โดยที่ปอเนาะที่มาจดทะเบียนในครั้งนี้ได้ใช้ชื่อว่า สถาบันศึกษาปอเนาะ จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอที่จะสรุปได้ว่าปอเนาะในภาคใต้มี 2 แบบคือ

แบบที่หนึ่ง ปอเนาะที่อยู่ในรูปแบบของระบบโรงเรียนทั้งที่อยู่ในรูปแบบของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและที่อยู่ในรูปแบบของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามไม่มีแล้วในปัจจุบันเพราะได้เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหมดแล้ว ปอเนาะที่อยู่ในรูปแบบดังกล่าวนี้คนทั่วไปรู้จักในนาม **โรงเรียนปอเนาะ**

แบบที่สอง ปอเนาะที่อยู่ในรูปแบบเดิม ซึ่งจะมีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดั้งเดิมที่ไม่เหมือนกับรูปแบบโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนและแน่นอน จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ปอเนาะได้เปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างขนานใหญ่ หลังจากปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาถึงสองครั้งด้วยกัน ครั้งแรก การเข้ามาจัดการของภาครัฐเพื่อแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และภาครัฐก็ได้มาจัดการศึกษาปอเนาะอีกครั้งในปี พ.ศ. 2547 การเข้ามาจัดการสถานศึกษาที่เรียกว่า “ปอเนาะ” ซึ่งมีความสำคัญต่อประชาชนที่นับศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาลถึงสองครั้ง เป็นผลทำให้ปอเนาะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น การเข้ามาจัดการของรัฐบาลต้องมีเหตุและปัจจัยที่นำไปสู่การจัดการดังกล่าว และการเข้ามาจัดการของภาครัฐได้ทำให้ปอเนาะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามมา จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ควรที่จะต้องศึกษาให้ละเอียดต่อไป

1.2 อัครอาน หะดีษและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัครอานที่เกี่ยวข้อง

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญมากกับการแสวงหาความรู้ อิสลามไม่เพียงแต่จะสอนให้มนุษย์มีความรักในความรู้ แต่อิสลามยังเรียกร้องให้ทุกคนแสวงหาความรู้ เพราะความรู้นั้นเป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ เป็นกุญแจของความเจริญทางวัฒนธรรมและอารยธรรม

ความรู้มีความสำคัญในทุกขั้นตอนของการมีอยู่ของมนุษย์ ความรู้เท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์รู้จักตัวเอง รู้จักจักรวาล และรู้จักผู้อภิบาลผู้ทรงสร้าง(อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, ม.ป.ป.: 2) และการให้ความสำคัญของอิสลามดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการตื่นตัวของสังคมมุสลิมปัตตานีในด้านการศึกษาอิสลาม

คำสอนที่มีอยู่ในอัลกุรอานที่ได้เน้นถึงความสำคัญของการศึกษา เช่นอายะฮ์ที่ 1 ถึงอายะฮ์ที่ 5 ในซูเราะฮ์อัลอะลัก อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿أَفَرَأَىٰ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ ۗ أَمْ أَرَأَىٰ ۚ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٣﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٤﴾﴾

(العلق : 1-5)

ความว่า:“(1)จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด (2)ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด (3)จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง (4)ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา (5)ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”
(อัลอะลัก : 1-5)

อายะฮ์นี้เป็นอายะฮ์แรกที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาแก่นบีมุฮัมมัด คืออัลลอฮ์ออลูฮ ออะลยฮิ วะฮ์ดัลลัม¹ ซึ่งเป็นอายะฮ์ที่อัลลอฮ์ได้กำชับให้ท่านนบีตระหนักถึงการอ่านและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างดี และอัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า

(...فُلٌّ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَٰئِكَ الْأَلْبَابُ)

(الزمر : 9)

¹ เป็นวลีสรรเสริญและอวยพรแก่นบีมุฮัมมัดที่เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ที่ถูกส่งมาเพื่อเผยแผ่ศาสนาแก่มวลมนุษยชาติ ซึ่งมีความหมายว่า ขอความจำริญและความสันติจงมีแก่ท่าน

ความว่า : “...จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะ
เท่าเทียมกันหรือ แท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะ
ใคร่ครวญ”

(อีซซุหมัรฺ: 9)

และอัลลอฮฺจะยกระดับคนที่มีความรู้เหนือกว่าคนอื่น

(...يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ...)

(المجادلة : 11)

ความว่า “...อัลลอฮฺจะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้
ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น....”

(อัลมูญาอะละฮฺ : 11)

ดังกล่าวนี้อาจจะสรุปบางส่วนที่อัลลอฮฺได้กล่าวถึงความสำคัญของความรู้และผู้ที่มี
ความรู้ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ผู้คนในแถบนี้กระตือรือร้นในการขวนขวายหาความรู้ทำให้เกิด
สถาบันการศึกษาในรูปแบบต่างๆ

1.2.2 หะดีษที่เกี่ยวข้อง

ส่วนหะดีษก็มีหลายบทที่กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ดังตัวอย่างที่ในปี
ที่อัลลอฮฺ อะลัยฮิ วะสัลลัม ได้กล่าวว่า

((طلب العلم فريضة على كل مسلم))

ความว่า “การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่บังคับเหนือมุสลิมทุกคน”

(บันทึก โดย Ibn Majah : 224)

และในหะดีษอีกบทหนึ่งท่านนบี ศ็อลลอลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม ได้กล่าวอีกว่า

((من سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له طريقا إلى الجنة))

ความว่า “ใครได้เลือกเดินบนเส้นทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์จะพาเขาเดินบนเส้นทางที่นำไปสู่สวนสวรรค์อย่างง่ายดาย”

(บันทึก โดย al-Tirmizi : 2646)

และท่านนบี ศ็อลลอลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม ได้กล่าวอีกว่า

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين))

ความว่า “ใครผู้ใดที่อัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้เขาประสบความสำเร็จ อัจฉริยะจะพาเขาเรียนรู้และเข้าใจในศาสนา”

(บันทึก โดย al-Bukhari : 71)

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญมากกับการแสวงหาความรู้ ให้ความสำคัญ คึงกล่าวเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดสถาบันการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมมุสลิมซึ่ง รวมถึงสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้(อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, ม.ป.ป. : 1) อายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ว่าอิสลามได้เน้นหนักในการหาความรู้

1.2.3 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัฐบาลได้เข้าไปปรับปรุงส่งเสริมและเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ สอนศาสนาอิสลาม สมาน นามพิทักษ์ (ม.ป.ป. : 2) ได้กล่าวเกี่ยวกับการปรับปรุงปอเนาะใน หนังสือเรื่อง ปอเนาะ ว่า “ในปี 2503 ทางราชการได้จัดให้มีการประชุมโต๊ะครูเจ้าของปอเนาะ ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ผู้แทนกระทรวง กรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ศูนย์พัฒนาการศึกษา เขตศึกษาสองจังหวัดยะลา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา ที่ประชุมให้มีข้อตกลง และจัดระเบียบว่าด้วยการปรับปรุงปอเนาะ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

- 1.เพื่อให้ปอเนาะจดทะเบียน อันหมายถึง การยอมรับแนวทางการปรับปรุง การศึกษาในปอเนาะ
- 2.เพื่อปรับปรุงอาคารสถานที่และบริเวณ จัดทำถนนเข้าปอเนาะ จัดทำป้ายชื่อ ปอเนาะ
- 3.ปรับปรุงการเรียนการสอน ปรับปรุงหลักสูตรการสอน เป็นชั้น จัดสอน ภาษาไทย และจัดสอนวิชาชีพตามความต้องการและความพร้อม
- 4.จัดให้มีการประเมินผลการสอนชั้น ประโยชน์ทางกระทรวงศึกษาธิการ จะ มอบหมายให้จังหวัด และภาคศึกษาสองดำเนินการ”

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530) ได้สรุปขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็น โรงเรียนราษฎร์ในหนังสือ การจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้ ว่ามี 2 ช่วงด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1 เริ่มปรับปรุงตั้งแต่ปี 2504 โดยมีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการ ปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ พ.ศ. 2504 วางแนวปรับปรุงบริเวณอาคารสถานที่สอน ปรับปรุงหลักสูตร การสอนเป็นสัดส่วนเป็นชั้นเรียน มีการสอนภาษาไทย สอนวิชาชีพ และมีการวัดผล

ในระยะแรกกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบการส่งเสริมปอเนาะมีชื่อ ว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุง ส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504” โดยมีสาระสำคัญของเรื่องคือ

1. ปอเนาะใดที่มีความสนใจที่จะปรับปรุงกิจการของปอเนาะ ให้ยื่นเรื่องราวจด ทะเบียนต่อทางราชการศาสนาวิชาสามัญและวิชาชีพและในปี พ.ศ. 2508 รัฐได้ส่งเสริมปอเนาะที่ จดทะเบียนแล้วให้แปรเป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และให้เงินภาคการศึกษา 2 จำนวน 100,000 บาท เพื่อนำไปอุดหนุนและส่งเสริมปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วต่อไป รวมมี

2. ปอเนาะใดที่จัดการได้ดีจะได้รับเงินอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการปอเนาะที่ จดทะเบียนแล้วให้จัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปตามหลักสูตรทั้งวิชาปอเนาะต่างๆ ได้จดทะเบียน ปรับปรุง

ขั้นที่ 2 พัฒนาปอเนาะเป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

ปรับปรุงโรงเรียน ตั้งแต่ปี 2508 ได้มีการปรับปรุงการเรียนการสอนขึ้นไปอีกขั้น หนึ่ง คือ ปรับปรุงปอเนาะให้เข้าระดับและมาตรฐาน โรงเรียนและได้เปลี่ยนชื่อจากปอเนาะเป็น โรงเรียน ราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยจัดให้มีอาคารเอกเทศ มีการสอนวิชาสามัญระดับประถมศึกษา ที่ 5 6 และ 7 ควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลามได้มีปอเนาะของจดทะเบียนเป็น โรงเรียนราษฎร์

มยุรี จารุปาน(2518) ได้สรุปปอเนาะที่ได้จดทะเบียนและได้รับรางวัลพระราชทาน จากการปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึงปี 2506 ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาในปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส ดังนี้

ปี 2504

ขอจดทะเบียน	จำนวน	122	แห่ง
-------------	-------	-----	------

ปรับปรุงดีได้รับรางวัลพระราชทาน		24	แห่ง
---------------------------------	--	----	------

ปี 2505

ขอจดทะเบียนเพิ่มขึ้นอีก	จำนวน	17	แห่ง
-------------------------	-------	----	------

ปรับปรุงดีได้รับรางวัลพระราชทาน		30	แห่ง
---------------------------------	--	----	------

ปี 2506				
ขอจดทะเบียนเพิ่ม	จำนวน	22	แห่ง	
ปรับปรุงคดีได้รับรางวัลพระราชทาน		39	แห่ง	

ปี 2506				
ขอจดทะเบียนเพิ่ม	จำนวน	10	แห่ง	
ปรับปรุงคดีได้รับรางวัลพระราชทาน		38	แห่ง	

และปอเนาะที่ได้จดทะเบียนและได้รับรางวัลพระราชทานจากการปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ถึงปี 2510 มีดังนี้

ปี 2508				
ขอจดทะเบียนเป็น โรงเรียนราษฎร์	จำนวน	21	แห่ง	
ปอเนาะและ โรงเรียนที่ปรับปรุงคดีได้รับรางวัลพระราชทาน		49	แห่ง	

ปี 2509				
ขอจดทะเบียนเพิ่มขึ้นอีก	จำนวน	40	แห่ง	
ปอเนาะและ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน		38	แห่ง	

ปี 2510				
ขอจดทะเบียนเพิ่มขึ้นอีก	จำนวน	40	แห่ง	
ปอเนาะและ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน		39	แห่ง	

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์ (2530 : 236) ได้กล่าวเกี่ยวกับการประชุมอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับปอเนาะและโรงเรียนในหนังสือ **การจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้** ว่า “การประชุมอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับปอเนาะ หรือ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามดังนี้

ปี 2503 ประชุมสัมมนาเพื่อปรับปรุงปอเนาะ 12 – 17 พฤศจิกายน 2503 ผู้เข้าประชุม 69 คน

ปี 2504 กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ระเบียบว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ

ปี 2505 ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาเรื่องการสัมมนาโต๊ะครูและแก้ไขระเบียบให้รับกุมยั้งขึ้น

ปี 2506 ประชุมสัมมนาโต๊ะครูพิจารณาเรื่องการจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 1 – 7 กันยายน 2506 ผู้เข้าประชุม 120 คน

ปี 2507 ได้ประชุมสัมมนาโต๊ะครู ณ กุรุสัมมนาการ พญาไท เป็นเวลา 8 วัน ผู้เข้าประชุม 38 คน

ปี 2508 ประชุมสัมมนาโต๊ะครูครั้งที่ 8 วันที่ 23 พ.ย. – 7 ธ.ค. 2518 ผู้เข้าประชุม 45 คน

ปี 2509 อบรมครูสอนในปอเนาะที่จดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์ 2 – 8 มี.ค. 2509 ผู้เข้าประชุม 61 คน ประชุมจัดทำแบบเรียนภาษามลายู สำหรับสอนในปอเนาะและโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

ปี 2510 สัมมนาโต๊ะครูครั้งที่ 10/2510 วันที่ 2 พ.ย. – 1 ธ.ค. 2501 - 10 ผู้เข้าประชุม 40 คน

ปี 2511 ปฐมนิเทศครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 22 – 26 ม.ค. 2511 ผู้เข้าประชุม 40 คน

ปี 2512 สัมมนาโต๊ะครูเจ้าของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ผู้เข้าประชุม 65 คน สรรวจการทำวิจัยในโรงเรียนปอเนาะ

ปี 2512 สัมมนาเจ้าของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 6 – 12 มีนาคม 2513 ผู้เข้าประชุม 70 คน

นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

อาคม ใจแก้ว และคณะ (2526 : 28 – 29) ได้รวบรวมข้อมูลมติการประชุมเกี่ยวกับปอเนาะในวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม(ปอเนาะ)ที่มีต่อชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปัตตานี) 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 มติรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2509 มีสาระสำคัญดังนี้

- 1.ห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นใหม่ หากมีการฝ่าฝืนจักต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย
- 2.ปอเนาะที่ตั้งอยู่แล้ว ให้ออญาตและจดทะเบียนภายใน 1 เดือน
- 3.แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ โดยกำหนดเป็นขั้น ๆ ในระยะเวลาที่แน่นอน และควรให้เสร็จภายใน 3 - 5 ปี โดยกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทยรับไปพิจารณา ดำเนินการให้เสร็จโดยเร็ว

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ 14 มิถุนายน 2509 ห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นใหม่ตาม ข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ หากมีผู้ฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ และปอเนาะที่ตั้งอยู่แล้วให้มา จดทะเบียนให้ถูกต้องภายใน 31 ธันวาคม 2509 และได้ดำเนินการแปรสภาพเป็น โรงเรียนราษฎร์ สอนศาสนาอิสลามภายใน 15 มิถุนายน 2514 ส่วนปอเนาะที่มีได้ขอจัดตั้งเป็น โรงเรียนราษฎร์สอน ศาสนาอิสลามในกำหนดนี้ให้ถือว่าปอเนาะนั้นล้มเลิกไป (รอมลี โต๊ะกาณี, 2537 : 14)

ครั้งที่ 2 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายความมั่นคงปลอดภัยในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ เมื่อ 2 พฤษภาคม 2512 มีสาระสำคัญดังนี้

“การศึกษาเพื่อให้ไทยมุสลิมเป็นไทย พุคและใช้ภาษาไทย การจัดการโครงการ ปรับปรุง การศึกษา เฉพาะ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเร่งด่วน โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ สภาพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กอ.รมน. และคณะกรรมการพัฒนา ภาคใต้ ร่วมกันรับผิดชอบนำไปพิจารณา นอกจากนี้มูลเหตุสำคัญบางอย่างที่ทำให้ประชาชน ส่วนมากในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่นิยมพูดหรือเรียนภาษาไทยนั้น ก็ควรได้รับการแก้ไขโดย ด่วนด้วยเช่นกัน เช่น การแก้ไขทัศนคติที่ผิดพลาดในศาสนาอิสลามที่มีผู้บิดเบือนว่าการเรียนและ การพูดภาษาไทยเป็นความผิดทางศาสนา การแก้ไขเรื่องการขาดแคลนโรงเรียน การขาดแคลนครู ในท้องถิ่นห่างไกล การขาดการส่งเสริมเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ อุปสรรคในการแปรสภาพปอเนาะให้ เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ความนิยมของชาวไทยมุสลิมที่นิยมส่งบุตรหลานไปศึกษา ต่างประเทศด้านศาสนา และสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์ ให้มีขีดความสามารถสูงขึ้นในการ ดำเนินงานด้านประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และแพร่หลายใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้”

ครั้งที่ 3 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ แนวนโยบายเรื่องการพัฒนาจังหวัดชายแดน ภาคใต้ตามที่สำนักงานการศึกษาเอกชนเสนอเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 จึงมีนโยบายดังนี้

“การดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามซึ่งแปรสภาพมาจากโรงเรียนปอเนาะต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็เร่งรัดการศึกษาสามัญ และอาชีวศึกษาให้สามารถรับเด็กไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มากขึ้น”

การเปลี่ยนแปลงปอเนาะมีหลายสาเหตุด้วยกันประสิทธิ์ เวชสรวงศ์ (2509 : 107) กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนาการศึกษาเพื่อบูรณภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า “นักการเมืองบางคนใช้ปอเนาะเป็นแหล่งมั่วสุมทางการเมืองบางแห่งถึงขั้นฝักอาวูธให้แก่เด็กนักเรียน เพราะนักเรียนปอเนาะนั้น ส่วนใหญ่เป็นเด็กหนุ่ม ซึ่งมีความคิดรุนแรง และขาดความยับยั้งโดยธรรมชาติอยู่แล้ว นักเรียนในปอเนาะจึงไปมีส่วนในความวุ่นวายทางการเมืองของจังหวัดชายแดนภาคใต้เสมอ...”

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516 : 91) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง การปรับปรุงและการส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ว่า “บรรดานักการเมืองเหล่านี้เล็งเห็นคุณสมบัติของปอเนาะในการที่เป็นสถานที่รวมของบรรดานักศึกษาทั้งชายและหญิง เป็นสถานที่ประกอบศาสนากิจ และโต๊ะครูปอเนาะเป็นบุคคลที่ราษฎรในท้องถิ่นนั้นๆ เคารพนักถือและเชื่อฟัง ซึ่งได้มีการพยายามใช้ปอเนาะ เป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง (สำหรับในประเทศไทย) และเป็นแหล่งดำเนินการก่อวินของขบวนการแบ่งแยกดินแดน นักการเมืองซึ่งมีพฤติกรรมแบ่งแยกดินแดนทั้งในและนอกประเทศ ได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์การศาสนาบังหน้าเพื่อเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมมาเลเซีย และลัทธิแบ่งแยกดินแดนดำเนินการขยุ่งและบ่อนทำลายโดยการสอดแทรกความคิดเห็นไปในคำสอนทางศาสนา ผู้ดำเนินการได้แก่

- โต๊ะครูที่เป็นสมาชิก หรือให้การสนับสนุนขบวนการแบ่งแยกดินแดน
- ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา ซึ่งฝ่ายตรงข้ามส่งแทรกซึมเข้ามา

ในพวกหลังนี้จะทำการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อโน้มน้าวจิตใจของนักศึกษาให้เห็นคล้อยตามความเห็นของตน ซึ่งเป็นเรื่องทำได้ไม่ยาก เพราะภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และเชื้อชาติช่วยเกื้อกูลด้วย

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516 : 92) ได้กล่าวอีกว่า หนังสือเรียนในปอเนาะส่วนใหญ่พิมพ์เป็นภาษามลายูอักษรยาวี และพิมพ์ในมาเลเซีย จึงมีเรื่องราวของเด็กในประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะเช่นมีประโยค “...ฉันเป็นเด็กมลายู ฉันเรียนภาษามลายู...” ซึ่งจะทำให้เด็กที่ใช้หนังสือ

ประเภทนี้ เล่าเรียนในปอเนาะมีความรู้สึกฝังอยู่ในจิตใจตลอดว่า ตนเองเป็นคนมลายูมากกว่าเป็นคนไทย”

รุ่ง แก้วแดง (2506 : 41) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง **ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม** ว่า “แต่ที่เด็กนักเรียนได้นั่งท่องนั่งอ่านมาตั้งแต่เล็กๆ ว่าฉันเป็นมลายู ฉันเรียนภาษามลายูนั้น จะเป็นที่ยังใจเด็กอยู่ตลอดเวลา ยิ่งเรียนในปอเนาะสูงขึ้น ก็เรียนเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มลายูอย่างละเอียดยิ่งขึ้น ทำให้ นักเรียนเหล่านี้ มีความรู้สึกโน้มเอียงที่จะเป็นคนมลายูมากกว่าคนไทย”

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516 : 96) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องเดิมว่า “ปอเนาะเป็นที่รวบรวมบุคคลที่มีอายุอยู่ในวัยที่จะเป็นหน่วยผลิตของระบบเศรษฐกิจ แต่อยู่ในระดับการศึกษาพื้นฐาน แทนที่จะอยู่ในแรงงาน และยังทำงานไม่เต็มที่อีกด้วย รายได้ที่ได้รับในระหว่างการศึกษานานนับ 10 ปีนั้นก็ได้มีส่วนช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐแต่ประการใด... การศึกษาในปอเนาะมิได้มีส่วนช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับท้องถิ่นและครอบครัวในอนาคต...ยิ่งหากเรียนจบจากปอเนาะแล้วจะไปศึกษาต่อหรือทำอัญญาที่นครเมกกะเพื่อกลับมาเป็นโต๊ะครูแล้ว การนำเงินตราไปใช้ยังต่างประเทศก็นับเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจของชาติอีก”

สุรจิตต์ หวังหลี่ (2509 : 223) ได้กล่าวว่า “ในด้านเศรษฐกิจผลิตผล ซึ่งอาจจะได้จากการศึกษาในปอเนาะนี้น้อยมาก ทั้งในปัจจุบันและอนาคตผลิตผลของสวนยางและสวนผลไม้ก็มีคุณภาพต่ำ การใช้แรงงานโดยไม่เสียค่าตอบแทนเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยว ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามความก้าวหน้าทางเทคนิคและความต้องการของตลาด...”

รุ่ง แก้วแดง (2506 : 42) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องเดิมว่า “ปัญหาทางเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสาเหตุมาจากปอเนาะนั้น พอที่จะสรุป 2 ประการคือ ก่อให้เกิดการใช้แรงงานไม่เต็มที่ และการที่โต๊ะครูไม่ต้องจ่ายค่าแรงงานในการทำงานของตนนั้นเป็นการขัดขวางความก้าวหน้าทางเทคนิคใหม่ๆ เช่น การใช้เครื่องทุ้มแรงสมัยใหม่ เป็นต้น”

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516 : 95) ได้สรุปปัญหาด้านสังคมของจังหวัดภาคใต้ในวิทยานิพนธ์เรื่องเดิมดังนี้

1. ไม่ส่งเสริมในการพูดและใช้ภาษาไทย กลับไปพูดและใช้ภาษามลายู

2.ขาดความรู้ในวิชาสามัญ เพราะเรียนแต่หลักการในทางศาสนาแต่อย่างเดียว แต่เด็กไม่มีความรู้รอบตัวเพียงพอเมื่อเทียบกับนักเรียนในโรงเรียนสามัญทั่วไป และเด็กที่จบวิชาศาสนาจากปอเนาะก็ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูง

3.อาจสร้างลักษณะนิสัยที่ไม่ขยันขันแข็งในสังคม ไม่มีความกระตือรือร้น ที่จะเรียนรู้วิธีการประกอบอาชีพใหม่ๆ

4.เป็นตัวอย่างในการกินอยู่ และอาศัยหลับนอนต่ำกว่ามาตรฐาน อันเป็นทางนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ

5.มีการแบ่งแยกระหว่างชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ช่วยให้ผู้ที่ศึกษาในปอเนาะมีความรู้สึกนึกในความเป็นไทย

วิโรจน์ ขวัญเกื้อ (2530 : 43) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของอิหม่ามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการสนับสนุนการพัฒนาโครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารการศึกษานอกโรงเรียนผู้นำท้องถิ่นและโต๊ะอิหม่าม ว่า “ปัญหาของการจัดการศึกษาแก่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงเป็นปัญหาที่พุดกันมาแทบทุกยุคทุกสมัย และรัฐบาลเองก็มีได้ละเลยต่อปัญหานี้ พยายามหาทางส่งเสริมปรับปรุง และพัฒนาต่อมา”

อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2548 : 12) ได้เขียนบทความเรื่อง ปอเนาะกับอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจดทะเบียนและการปรับปรุงปอเนาะว่า “ความนิยมที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในปอเนาะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทางภาครัฐมองปอเนาะในแง่ลบมาตลอด และถือว่าปอเนาะไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาไทย เพราะปอเนาะมีสอนเฉพาะวิชาศาสนาไม่มีวิชาสามัญ ผู้เรียนในปอเนาะจึงไม่สามารถ ใช้ภาษาไทย ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับนโยบายกลมกลืนทางวัฒนธรรมในอดีต ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปอเนาะจึงถูกมองว่า มิได้สร้างความรู้สึกรักของความเป็นไทย มุ่งมองที่เป็นลบต่อปอเนาะพอที่จะสรุปได้ดังนี้

1.ผู้เรียนในปอเนาะจะเรียนรู้วิชาการศาสนาดีกว่าวิชาอื่น ซึ่งสิ่งนี้ถูกมองว่าขาดความสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน

2.การศึกษาของปอเนาะในอดีตมิได้ช่วยสนับสนุนความรู้สึกรักของความเป็นไทย

3. ผู้เรียนในปอเนาะรู้ภาษาไทยเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ช่วยนโยบายการกลมกลืนทางวัฒนธรรมประสบผลสำเร็จ เพราะการรู้ภาษาไทยเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับนโยบายดังกล่าว

3. ปอเนาะได้ช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศโดยภาพรวม

4. รัฐมองปอเนาะว่าเป็นสถาบันศาสนา มากกว่าเป็นสถาบันการศึกษา

5. ปอเนาะจัดการศึกษาด้วยตนเอง โดยที่รัฐไม่รู้ว่าการศึกษาในปอเนาะเป็นเช่นไร

สำหรับสาเหตุที่ทางปอเนาะขอรับการเปลี่ยนแปลงมีด้วยกันหลายสาเหตุ อิบราเฮ็ม ฌรงค์รักษาเขต (2548 : 15) ได้สรุปในบทความเรื่องเดิมถึงสาเหตุที่ปอเนาะขอเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเพราะวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในบทความเรื่องเดิมว่า มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อต้องการพัฒนาโรงเรียนปอเนาะให้ได้เรียนศาสนาควบคู่สามัญ ซึ่งจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวก็ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลามก็อปกับปอเนาะเองไม่ต้องการให้ทางราชการมองปอเนาะในแง่ลบ และในขณะเดียวกันทางราชการเองก็ไม่ได้ห้ามให้ปอเนาะเลิกสอนวิชาศาสนาดังที่เคยปฏิบัติมา สาเหตุที่ปอเนาะยอมจดทะเบียนกับภาครัฐพอที่จะสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทางราชการและการจดทะเบียนก็ได้มีผลต่อการสอนวิชาศาสนา

2. เนื่องจากทางราชการให้โอกาสในการจดทะเบียนให้เป็นไปตามความสมัครใจมิได้เป็นการบังคับในการจดทะเบียน

3. ทางราชการไม่มีการบังคับในการสอนวิชาศาสนาในปอเนาะ

4. เนื่องจากทางราชการให้การสนับสนุนทางการเงิน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษาให้แก่ปอเนาะที่จดทะเบียน

แม้ปอเนาะยอมที่จะจดทะเบียนกับรัฐแต่ปอเนาะก็ไม่ประสงค์ที่จะให้ทางรัฐมาแทรกแซงกิจการของปอเนาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนวิชาศาสนา

ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

อิบรอเฮ็ม ฌรงค์รักษาเขต (2548 : 16) ได้กล่าวสรุปผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ในบทความเรื่องเดิมดังนี้

1.เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านสถานศึกษาคือ มีการปรับปรุงอาคารเรียนให้เป็นกิจจะลักษณะและที่พักอาศัยของนักเรียน โดยได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ

2.เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการบริหาร โรงเรียน คือ มีการปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายมีการตรวจและนิเทศการศึกษา

3.ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์การศึกษา

4.เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิชาการศึกษา มีการศึกษาวิชาศาสนาและวิชาสามัญ

5.กิจการเปลี่ยนแปลงการเรียกชื่อเจ้าของปอเนาะจากเดิมเรียก“โต๊ะครู” เปลี่ยนเป็นครูใหญ่หรือผู้จัดการ โรงเรียน

6.มีหลักสูตรที่เป็นลายหลักอักษร

มูลนิธิภูมิพลลุ่มชนไทย, สำนักงาน ป.ป.ส. ภาคใต้ และองค์กรภาคประชาชน จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส (2547 : 5) ได้กล่าวใน เอกสาร การประชุม ปอเนาะลุ่มชน วันที่ 26 กรกฎาคม เกี่ยวกับเรื่องปอเนาะว่า “ปัจจุบันเริ่มหายไปจากความคิดมุสลิม เพราะชาวมุสลิมสนใจเรียนวิชาสามัญมากขึ้น ปอเนาะรูปแบบเดิมที่เป็นของลุ่มชนจึงมีน้อยลง การพึ่งพาตนเองหายไปเนื่องจากโต๊ะครูสนใจความช่วยเหลือจากรัฐมากขึ้น...”

สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2 (2522 : 1) ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากขึ้นเพราะเห็นว่าบุตรหลานมีโอกาสเรียนรู้วิชาการทางศาสนาพร้อมๆ กับวิชาสามัญ”

1.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประสิทธิ์ เวชสวรรค์ (2508) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาการศึกษาเพื่อบูรณาภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหา 7 ประการ

1. ประชาชนขาดความสนใจในการศึกษา
2. ประชาชนไม่รู้หนังสือหลังการศึกษาแล้ว
3. ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำ

4. ประชาชนไม่พูดภาษาไทย
5. การศึกษาแบบปอเนาะ
6. ประชาชนเคร่งครัดในความเชื่อถือที่ล้ำสมัย
7. ประชาชนขาดความสำนึกในความเป็นไทย

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะ ให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งมีผลสรุปดังต่อไปนี้

การดำเนินการปรับปรุงปอเนาะให้เป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของ ทางราชการอาจแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการดำเนินการแปรสภาพปอเนาะให้เป็น โรงเรียนราษฎร์เป้าหมาย เพื่อมาอยู่ในความควบคุมของทางราชการตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เป็นสำคัญ นำหนัก การดำเนินงานอยู่ที่การปรับปรุงสถานศึกษาและตัวโต๊ะครู โดยกระทรวงศึกษาธิการผ่อนผันการ ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย เท่าที่ปอเนาะจะสามารถปรับตัวได้ในระยะเริ่มจนถึงระยะสิ้นสุด ระยะเวลาที่คณะรัฐมนตรีกำหนด คือ วันที่ 15 มิถุนายน 2514 ผลการดำเนินงานปรากฏว่า มี ปอเนาะมาจดทะเบียนและแปรสภาพโรงเรียนราษฎร์ทั้งสิ้น 426 แห่ง ปอเนาะที่เหลือไม่มาจด ทะเบียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ยุบเลิกสลายตัวไป

ระยะที่ 2 เมื่อกำหนดระยะเวลาดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้มีมติ เมื่อ วันที่ 14 มิถุนายน 2509 สิ้นสุดลงแล้ว ขั้นตอนมา กระทรวงศึกษาธิการได้ให้น้ำหนักการดำเนินการ ในเรื่องส่งเสริมปรับปรุงการศึกษาในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้เพราะ การดำเนินงานในระยะที่ 1 นั้น กระทรวงศึกษาธิการมุ่งในด้านปริมาณ เพื่อปอเนาะมาแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ให้หมดสิ้นใน ระยะเวลาที่คณะรัฐมนตรีกำหนด ผลปรากฏว่า ในด้านคุณภาพยังไม่ได้ผลเต็มที่ โดยเฉพาะการ ส่งเสริมให้มีการสอนวิชาสามัญยังไม่ได้ผลดี โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ยังจัด การศึกษาตามแบบเดิมอยู่ จึงจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน รวมถึงการ บริหารเป็นการด่วน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็ได้กำหนดเป็นโครงการปรับปรุงเป็นช่วงระยะ 5 ปี ตั้งแต่ปี 2515 ถึงปี 2519 พร้อมทั้งอุดหนุนทางการเงิน การจัดส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ การ

ให้อุปกรณ์การเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียนทั้งวิชาศาสนา และสามัญและอื่นๆ

ศูนย์พัฒนาการศึกษา เขตการศึกษา 2 (2512) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของ ปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย โต๊ะครู ครูสอนศาสนา อิสลาม นักศึกษาปอเนาะผู้ได้รับการอุดหนุนนักเรียนไทยมุสลิม ประชากรไทยมุสลิม และ ประชากรไทยพุทธ ซึ่งภูมิสำเนาในหมู่บ้านไทยมุสลิม ผลปรากฏว่า นักศึกษายืนยันว่า โรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามดีกว่าปอเนาะ ทั้งในด้านการจัดสภาพบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน แบบเรียน ห้องเรียน การจัดวิชาสอน อุปกรณ์การเรียนและการวัดผล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดการดีกว่าปอเนาะ โต๊ะครูส่วนมากคือปริมาณร้อยละ 78.20 เห็นด้วยที่ ทางราชการสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และครู สอนศาสนาส่วนมาก ร้อยละ 84.25 มีความเห็นสนับสนุนนโยบายการปรับปรุงปอเนาะให้เป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ส่วนครูสอนวิชาสามัญแสดงทัศนคติว่า ทั้งโต๊ะครู ครูสอน ศาสนา และชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปพอใจและเห็นด้วยในนโยบายความช่วยเหลือของรัฐบาล

รุ่ง แก้วแดง (2511) ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ได้สรุปทัศนคติของโต๊ะต่อระเบียบและวิธีการปรับปรุง ซึ่ง ประกอบด้วยทัศนคติต่อระเบียบการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคศึกษา 2 ความช่วยเหลือในทาง การเงินการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพว่า โต๊ะครูมีความเห็นว่า ระเบียบหรือวิธีการที่ทางราชการ ประกาศใช้นั้นดีแล้ว และไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโต๊ะครูเกรงว่า การเปลี่ยนแปลงจะทำให้ สิทธิและฐานะของตนเสียไป เช่น ระเบียบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โต๊ะครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ไม่ควร จะเปลี่ยนแปลงโดยเกรงว่าถ้ามีการเปลี่ยนแปลงนี้แล้ว สิทธิต่างๆ ที่เคยได้รับจะเปลี่ยนไป เช่นการ ยกเว้นบางประการจากพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 ซึ่งได้แก่ คุณสมบัติเจ้าของ ครูใหญ่ และผู้จัดการ เป็นต้น

ส่วน โต๊ะครูที่เหลือประมาณร้อยละ 20 – 30 มีความเห็นว่า ควรที่จะมีการปรับปรุง แก้ไขระเบียบนี้เสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน และ โต๊ะครูจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นก้าวหน้าไปมากกว่าโครงการของภาคการศึกษา 2 เช่น ในการ สอนวิชาสามัญและวิชาชีพมากกว่าสัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง ตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทัศนคติของโต๊ะครูไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการดำเนินการปรับปรุงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ความสำเร็จของโครงการจึงอยู่กับการดำเนินการตามเป้าหมายและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตการศึกษา 2 ด้วย

1.3 วัตถุประสงค์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2549
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้คาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์ต่างๆดังต่อไปนี้

1. ทราบถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2549
2. ทราบถึงเหตุปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆดังกล่าวข้างต้นที่เกี่ยวกับสถานศึกษาปอเนาะตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2549
3. ทราบถึงผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาปอเนาะในด้านต่างๆเหล่านั้นทั้งในด้านบวกและในด้านลบ
4. สามารถเพิ่มความรู้และประสบการณ์การวิจัยแก่ผู้วิจัย
5. สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลแก่นักศึกษาและผู้ที่สนใจในการใช้เป็นแหล่งอ้างอิงต่อไป

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่องพัฒนาการสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จนถึง พ.ศ. 2549 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิจัยในครั้งนี้จะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จนถึง พ.ศ. 2549

2. การศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาสเท่านั้น

3. เนื้อหาการวิจัยจะอยู่ในกรอบของ 3 ประเด็นต่อไปนี้

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งประกอบด้วย

3.1.1 ความหมายของการศึกษา

3.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอิสลาม

3.1.3 การเข้ามาของศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใน

ปัตตานี

3.1.4 ความหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปอเนาะ

3.2 ภูมิหลังจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2.1 ประวัติความเป็นมาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2.2 ความเชื่อ ภาษา และการประกอบอาชีพของชาวมุสลิมในสามจังหวัด

ชายแดนภาคใต้

3.2.3 ประวัติการศึกษาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อนปี พ.ศ. 2500

3.2.4 การจัดการเรียนการสอน : หลักสูตร เนื้อหา และวิธีการสอนใน

สถานศึกษาปอเนาะ

3.3 การเปลี่ยนแปลงและเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปอเนาะ รวมถึงผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆดังนี้

3.3.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการจัดการศึกษาของภาครัฐ

3.3.2 การเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนการสอน ทั้งในด้านหลักสูตร เนื้อหา

และวิธีการเรียนการสอน

3.3.3 เหตุปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

3.3.4 ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านบวกและในด้านลบ

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

พัฒนาการ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาปอเนาะทั้งในเรื่องของสถาบันการจัดการ ระบบการศึกษา แนวคิดทางศาสนาที่เกี่ยวกับการศึกษาอิสลาม และรวมถึงบทบาทที่เกี่ยวกับปอเนาะด้วย

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

สถานศึกษาปอเนาะ หมายถึง สำนักการศึกษาวิชาการอิสลามที่มีโต๊ะครูเป็นครูใหญ่และผู้ให้การอบรมสั่งสอน และมีนักเรียนเป็นผู้รับการอบรม นักเรียนอาศัยอยู่ในปอเนาะที่สร้างเป็นกระท่อมหลังเตี้ยๆ 1 คนหรือหลายคนก็ได้

โต๊ะครู หมายถึง เจ้าของหรือผู้จัดการหรือครูใหญ่ของสถานศึกษาปอเนาะ

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

เพื่อไม่ให้เกิดการวิจัยมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในคำบางคำที่มีผลต่อเนื้อหาโดยรวม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดข้อตกลงดังต่อไปนี้

ปัตตานี สำหรับคำว่า ปัตตานีที่ไม่มีคำว่าจังหวัดนำหน้าจะหมายถึงประเทศหรืออาณาจักรปัตตานีในอดีต ส่วนปัตตานีที่หมายถึงจังหวัดจะมีคำว่าจังหวัดนำหน้า

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2549 เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาประมวล วิเคราะห์ และสรุปเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัยที่ได้วางไว้ โดยใช้แหล่งข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่

1.1 คัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ

1.2 เอกสารทางราชการ

1.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โต๊ะครูเจ้าของปอเนาะ นักเรียนที่เคยเรียนและกำลังเรียนในปอเนาะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงปอเนาะรวมถึงเหตุปัจจัยและผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยานิพนธ์ บทความต่างๆ

3. ข้อมูลตติยภูมิ (Tertiary Sources) ได้แก่ หนังสือสารานุกรม พจนานุกรม

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
3. ศึกษาภูมิหลังที่เกี่ยวข้องกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสถานศึกษาปอเนาะ
4. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาปอเนาะ
5. ศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปอเนาะ
6. ศึกษาผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงปอเนาะ
7. จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ตามหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยที่กำหนด
8. สรุปเนื้อหาการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ
9. เขียนรายงานการวิจัย โดยที่ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดแบบพรรณนาวิเคราะห์

- ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ดังนี้
1. หอสมุดแห่งชาติ
 2. หอจดหมายเหตุกรมศิลปากร
 3. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
 4. ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
 5. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
 6. หอสมุดกลางวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซีย (U.K.M.) ประเทศมาเลเซีย
 7. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซีย (I.I.U.M.) ประเทศมาเลเซีย
 8. หอสมุดมหาวิทยาลัยมาลายา (University Malaya) ประเทศมาเลเซีย